

PŘÍBĚHY RODINNÝCH KONFERENCÍ

JAK RODINNÁ KONFERENCE (ANEK SETKÁNÍ RODINY, PŘÁTEL A ZNÁMÝCH) PROBÍHÁ?

PŘÍPRAVA RODINNÉ KONFERENCE

1. Sociální pracovník OSPOD nabízí rodině, kterou má v péči, řešení situace dětí rodinnou konferencí (RK)
2. Sociální pracovník OSPOD poptává rodinnou konferenci u nezávislé organizace, konkrétně u administrátora RK, což je v přístupu rodinných konferencí vyškolený odborník, stanovuje základní OTÁZKU na RK
3. Administrátor RK kontaktuje s nabídkou uspořádat konkrétní rodinnou konferenci nezávislého (na OSPOD, či výsledku RK) koordinátora RK, což je v přístupu RK vyškolený laik, který má za úkol:
 - a / zařídit pro rodinu RK
 - b / rozšířit rodinný kruh
 - c / zajistit bezpečné rodinné setkáníAdministrátor v průběhu příprav RK koordinátora nadále metodicky a odborně vede, s rodinou ale vůbec nepřichází do kontaktu, je také v kontaktu se sociálním pracovníkem OSPOD
4. Nezávislý koordinátor kontaktuje první členy rodiny, kteří souhlasili s uspořádáním RK, začíná postupně rozšiřovat okruh lidí ochotných zúčastnit se setkání. Postupně je kontaktuje, setkává se s nimi, vysvětluje jim, oč jde a domlouvá podmínky jejich účasti, dále zajišťuje samotnou organizaci rodinného setkání (místo, občerstvení, hlídání dětí, aj.).

PRŮBĚH RODINNÉHO SETKÁNÍ

5. **ZAHÁJENÍ** – nezávislý koordinátor všechny představí, dohodne pravidla setkání, představuje se téma setkání
6. **SDÍLENÍ INFORMACÍ** – pozvaní odborníci přítomné v krátkosti seznámí s nabídkou svých služeb, poté setkání opouští
7. **SOUKROMÝ ČAS** – čas jen pro pozvané členy rodiny, blízké, přátele a známé. Společně hledají odpověď na stanovenou otázku a vytváří svůj **PLÁN** řešení, kde je jasné, co, kdo, kdy a dokdy má za úkol udělat. Koordinátor je v dosahu
8. **SCHVÁLENÍ** – rodinná skupina představuje svůj plán. Koordinátor přizve pracovníka OSPOD, aby plán odsouhlasil
9. **ZÁVĚR** – Koordinátor setkání uzavírá, domlouvá se na předání **PLÁNU**, žádá o vyplnění formulářů o průběhu setkání a loučí se s rodinou, jeho práce je u konce
10. Účastníci setkání i sociální pracovnice mají v ruce **PLÁN** řešení vytvořený širokou rodinnou skupinou

OBSAH

Úvodem o příbězích rodinných konferencí	3
Plán jako výsledek spolupráce rodiny	5
Jak vypadá plánování rodinné konference v praxi?	8
Otevřené sdílení v rodinném kruhu	10
Děti jako stmelující prvek rodiny	12
Ne vždy se konference uskuteční	14
Praktický dopad rodinné konference na situaci v rodině	16
Co když rodina nevytvoří plán dostatečně konkrétně?	18
Lze konferenci uspořádat, i když nás tlačí čas?	20
Proč nemusí vždy konference přinést pozitivní změnu?	22
Nabízení a nacházení pomoci	24
Co si přeje Patrik	26
Jde to i bez hádek	28
Jak se z tety stala pěstounka	30
Slovo závěrem	32

ÚVODEM O PŘÍBĚZÍCH RODINNÝCH KONFERENCÍ

Přístup rodinných konferencí byl v České republice pilotován jako inovativní pro práci s ohroženými rodinami a dětmi v rámci projektu MPSV „Systémová podpora procesů transformace systému péče o ohrožené děti a rodiny“ od jara 2014 do podzimu 2015 v osmi pilotních krajích (Jihomoravském, Královohradeckém, Moravskoslezském, Olomouckém, Pardubickém, Středočeském, Ústeckém a kraji Vysočina).

Rodinná konference (dále jen RK) je setkání rodiny a dalších osob okolo rodiny (příbuzní, sousedé, přátelé, zástupci komunity atd.) s cílem společně najít řešení problému v rodině tak, aby bylo zajištěno bezpečí dítěte a posílily se vztahy a kompetence samotných členů rodiny.

RK vychází z principu ponechání odpovědnosti za vlastní situaci na rodině jako takové – přístup přináší pouze postupy, které umožňují aktivizovat vlastní rozhodování a zdroje vedoucí k řešení, podporuje a zplnomocňuje rodinu (nukleární i širší) v tom, aby si v první fázi řešení svého problému uměla pomoci sama a využila k tomu to nejpřirozenější – sílu, možnosti a zdroje celé rodiny a širšího okolí a využila tak přirozených vazeb komunity.

Průvodcem celého procesu je nezávislý koordinátor, který není nijak zainteresován na výsledku řešení a nemá žádný vliv na obsah plánu.

Cílem rodinné konference je rozvinout vnitřní zdroje, které existují v nejbližším okolí každého člověka, a rozšířit okruh lidí, kteří se mohou zapojit do řešení situace. Vychází z myšlenky, že každý jednotlivec má právo na svou nezávislost a že tato nezávislost s sebou nese zodpovědnost. Lidé si při hledání řešení a jejich realizaci zachovávají rozhodovací pravomoc.

Do pilotního ověřování vstoupilo a vyškoleny bylo přes 40 pracovníků OSPOD v přístupu rodinných konferencí. Ony pak mohly vybírat rodiny, kterým rodinnou konferenci nabídnou a položit rodině základní otázku, na kterou má na rodinném setkání najít řešení. Pokud rodina s realizací konference souhlasila, kontaktovala pracovnice OSPOD krajského administrátora rodinných konferencí, který oslovil jednoho ze svých koordinátorů, a ten poté konkrétní rodinnou konferenci zařizoval. Administrátoři i koordinátoři byli spolupracovníky projektu, vzhledem k pracovištím OSPOD a rodinám splňovali základní požadavek nezávislosti.

Za téměř rok a půl poptali sociální pracovníci OSPOD 70 rodinných konferencí pro nejrůznější rodiny téměř z celé republiky. Rodinná konference a rodinné setkání patří zcela rodině. Vždy je jedinečné, soukromé a neopakovatelné, plán rodina tvoří v konkrétní moment a pro sebe.

O rodinných konferencích mluvíme jako o přístupu, nejde pouze o metodu sociální práce ale o jiný přístup k rodinám. Bez respektu k jejich způsobu řešení nelze rodinnou konferenci vůbec zahájit, nemělo by smysl umožnit rodinám nalézat řešení, která by v praxi odborníci nerespektovali. V tomto jde stále o přístup inovativní, který vyvolává v myslích sociálních pracovníků řadu otázek, obav, někdy nedůvěru ve fakt, že něco takového může fungovat. Jako všude jinde ve světě, v Evropě nejen západní, ale i východní, mají i české rodiny schopnost dělat racionální a správná rozhodnutí o svých dětech, pokud k tomu mají dostatek informací a podpory. A proto přinášíme několik českých příběhů víceméně tak, jak probíhaly, doufáme, že přesvědčí další odborníky o tom, že rodinné konference představují v systému péče bohužel spíše ojedinělou možnost, jak ponechat rozhodovací možnost rodinám na nich samých.

PLÁN JAKO VÝSLEDEK SPOLUPRÁCE RODINY

Sabina (13 let) a Tomáš (8 let) žijí v malém městečku. Sabina a Tomáš jsou u manželů Novákových v pěstounské péči. Pěstounka, paní Nováková, nečekaně onemocněla s následným ochrnutím poloviny těla. Strávila delší dobu v nemocnici a bylo patrné, že její rekonvalescence bude dlouhodobější (po návratu z nemocnice ji čekal několikátýdenní rehabilitační pobyt). Po dobu hospitalizace paní Novákové leží veškerá zodpovědnost v péči o děti a o domácnost na panu Novákovi. Pěstoun, pan Novák, pracuje ve výrobě, tedy na směny, a někdy je nutné, aby pracovní vyjel mimo domov na celý týden.

Sociální pracovnice z OSPOD zvážila možnost rodinné konference spolu se mnou jako administrátorem. Nakonec jsme se shodli na tom, že je v tomto případně rodinná konference vhodná. Bylo dosti zřejmé, že rodina bude potřebovat pomoc se zajištěním péče o děti a o domácnost přinejmenším po dobu léčby paní Novákové a absence pana Nováka (v případě jeho pracovní cesty).

Vyškolená koordinátorka rodinných konferencí měla za úkol kontaktovat členy rodiny co nejrychleji, protože rodina žádala rodinné setkání co nejdříve. Koordinátorka obdržela žádost (vyplněný formulář) o organizaci rodinné konference, v níž jsou mimo jiné uvedeny kontakty na osoby, které by se mohly setkání zúčastnit, tou byl v tomto případě samozřejmě pan Novák, který dále uvedl svou sestru a blízkou rodinnou přítelkyni manželů Novákových. Během následujících dnů se koordinátorce podařilo získat kontakty na další členy širší rodiny Novákových.

Koordinátorka si všimla, že většina příbuzných ví o náhlé změně zdravotního stavu paní Novákové a rovněž děti si přály podpořit své pěstouny.

První realizovaný kontakt v domě Novákových (s panem Novákem, Sabinou a Tomášem, sestrou pana Nováka a rodinnou přítelkyní) proběhl v přátelském duchu. Pan Novák seznámil všechny přítomné s aktuálním stavem své ženy. Během první návštěvy koordinátorka domluvila s přítomnými termín konání rodinné konference. Děti navrhly, že si na začátek setkání připraví malé taneční vystoupení. Sabina si vybrala jako podpůrnou osobu svou tetu (sestru pana Nováka), Tomáš si vybral jako svou podpůrnou osobu pana Nováka.

Na setkání pozvala koordinátorka na základě tipů rodiny a dětí, kdo by mohl k vytvoření plánu přispět, ještě další příbuzné a známé. Bylo jich hodně, namátkou bych představil několik z nich: bratr paní Novákové, její vzdálenější příbuzné (Sabina a Tomáš je oslovovali jako dědo a babičko), nejstarší syn paní Novákové, tři rodinní přátelé a samozřejmě paní Nováková, která byla v době příprav rodinného setkání v nemocnici.

Sabina s Tomášem vyrobili krásné pozvánky, ve kterých zvali všechny výše jmenované na setkání, uváděli v nich, kde a kdy se bude setkání konat a doplnili je vlastními fotografiemi.

Otázky sociální pracovnice OSPOD na setkání zněly: *Jak vyřešit péči o děti v pro rodinu nové situaci? S doplňujícími otázkami: Jak je vyřešena finanční situace rodiny? Jak budou do péče o domácnost zapojeny děti? Jak se vyhnout riziku, že by pan Novák přišel o zaměstnání?*

Po odeslání pozvánek potvrdilo účast 18 lidí včetně Sabiny, Tomáše a pana Nováka. Pracovnice OSPOD se omluvila, že na setkání nemůže přijít a domluvila s koordinátorkou nový termín (následující den po setkání), kdy by koordinátorka na OSPOD přinesla plán, který vyplynul ze setkání rodiny.

Samotné setkání proběhlo klidně a příjemně. Setkání zahájil pan Novák a děti s krátkým tanečním vystoupením, které si připravily předem. V domluvený termín přišlo na setkání 14 osob z rodinného kruhu a 3 odborníci. Paní Nováková byla stále v nemocnici.

Každé setkání má svou informační část, soukromý čas rodiny a část schvalování plánu. V informační části bývají přítomni i pozvaní odborníci, v soukromém čase je přítomna již jen rodina, příbuzní a blízcí rodiny. Po dobu soukromého času je vždy v dosahu koordinátor konference, často i sociální pracovník OSPOD, ani jeden z nich ale není s rodinou v jedné místnosti, do vytváření plánu samotného nijak nezasahují.

V informační části seznámili tři odborníci rodinu s různými podpůrnými službami, zapojili se v momentě, kdy rodina potřebovala doplnit nějaké informace, které jí mohly pomoci při tvorbě plánu. To trvalo asi půl hodinu, pak koordinátorka ještě jednou zopakovala rodině otázky, které pro rodinu stanovila sociální pracovnice a spolu s dalšími odborníky opustila místnost. Zhruba po dvou hodinách přišel pan Novák pro koordinátorku, která sedí mimo místnost, kde setkání probíhá, pozval ji do rodinného kruhu a představil jí sestavený plán. Plán byl v některých bodech velmi podrobný, v jiných ne zcela konkrétní. Rodina tedy ještě asi další půlhodinu plán dopracovávala (koordinátorka opět nebyla přítomna). Při druhé kontrole s koordinátorkou vyjádřili všichni přítomní souhlas s plánem, který pomáhali vytvořit a tím byl plán stanoven jako konečný.

Na závěr setkání si rodina zašla na společný oběd v místní restauraci a poté odjela na návštěvu za paní Novákovou do nemocnice.

Rodina svůj plán rozdělila do osmi oblastí spolu s úkoly, které si vzali členové rodiny na starost. Časový horizont pomoci stanovili na 3 měsíce. Představíme vám oněch osm oblastí, které si rodina stanovila:

1. Péče o děti zajištěná panem Novákem
2. Propuštění paní Novákové do domácí péče
3. Zapojení dětí do péče o domácnost, vedení k samostatnosti v plnění školních povinností
4. Zajištění péče o děti, členové rodiny
5. Finanční situace
6. Bytová situace
7. Doprovázení rodiny v pěstounské péči
8. Další setkání

Schválení plánu je potřeba činit spolu se sociální pracovnící z OSPOD. Na setkání s pracovnící OSPOD se dostavil pan Novák a koordinátorka. Pan Novák přečetl sestavený plán ve všech jeho bodech. Pracovnice OSPOD se doptávala na podrobnosti ke dvěma bodům. Nejdříve, jak pan Novák zajistí vyváženou stravu dětem, a poté, k jakým odborníkům s Tomášem bude docházet (psycholog, psychiatr), a žádala o doplnění těchto informací do plánu. Po začlenění připomínek plán schválila, protože cíl OSPOD, tedy že bude dobře zajištěn zájem dětí (jejich práva, potřeby, bezpečí, seberealizace), byl plánem pokryt.

JAK VYPADÁ PLÁNOVÁNÍ RODINNÉ KONFERENCE V PRAXI?

Katce je 16 let a bydlí u své tety (pěstounky), svého strýce a jejich dvou dětí. Kdysi žila v dětském domově, který jí, jak říká Katka, hodně poznamenal, protože tam byla šikana.

Mezi Katkou a tetou to docela vře, konflikty jsou na denním pořádku. Tetě vadí, že Katka bývá často pryč, a to i přes noc. Katka prý nerespektuje žádná pravidla, nefunguje vzájemná domluva, dohody neplatí. Aby se vzájemná spolupráce zlepšila, spolupracovala rodina se střediskem výchovné péče. Výsledný očekávaný efekt v podobě harmonického soužití nepřišel a Katka se po dalším konfliktu rozhodla pro návrat do děčáku.

Sociální pracovnice OSPOD chtěla ještě před Katčiny návratem do ústavní výchovy vyzkoušet metodu rodinné konference.

Otázka na rodinnou konferenci zněla: *Je možné podpořit a zajistit další soužití Katky v rodině, aby nemusela zpět do dětského domova?*

První kontakt s příbuznými probíhá většinou telefonicky. Samotná první návštěva v rodině bývá někdy rozpačitá, koordinátor se se členy rodiny teprve seznamuje.

První kontaktování rodičů a příbuzných probíhá tak, že koordinátor telefonicky kontaktuje nejbližší pečovatele dítěte. V tomto případě probíhal první kontakt bez zábran, Katčina teta jednala velmi otevřeně a byla hodně komunikativní. Členové Katčiny rodiny byli podle koordinátora velmi otevření, svěřovali se koordinátorovi i s osobními věcmi do nejmenších detailů. Je běžné, že rodinní příslušníci pojmu ke koordinátorovi, jako nezaujatému člověku, velkou důvěru, ovšem ten řídí vše velmi konstruktivně - prvotní snahou v rámci prvního kontaktu je vyjasnit smysl rodinné konference i jeho pozice – do řešení nijak nezasahuje, konferenci pouze zařizuje, proto jsou pro něj podrobné informace spíše bezpředmětné a obrací je jako možnou základu informací na samotné rodinné setkání. Koordinace a organizace rodinných konferencí stojí na principu nezávislosti koordinátora a na systému sociální péče. Koordinátorovým cílem není radit a hledat společně řešení situace jako odborník, ale pouze pomoci s organizací setkání, seznáním co největšího počtu blízkých na setkání, kde si má vše rodina vymyslet sama. Proto se zde pro koordinátora používá termín „laik“, přestože prochází školením koordinátorských dovedností.

Při setkání s každým z rodinného kruhu je nutné, aby koordinátor jasně vysvětlil záměr a cíl rodinné konference a zodpověděl množství otázek, které se týkají praktických náležitostí, a to jak z hlediska přípravy konference, tak i z hlediska průběhu samotného setkání (koho chtějí pozvat, kdy se jim to časově hodí, zda chtějí pozvat nějakého odborníka a co od něj očekávají).

Někdy může být pro koordinátora náročné, aby se vyznal ve spleti všech možných rodinných a přátelských vztahů a zapamatoval si spoustu jmen a důvodů, proč se chtějí lidé setkat. Je důležité se případně doptávat na souvislosti a zjišťovat, zda se postoje některých příbuzných shodují s postoji rodiny, jejích blízkých, přátel, sousedů – tedy sladit cíle a principy rodinné konference s očekáváním „rodiny“ a sociální pracovníce z OSPOD.

Konkrétně se v této rodině se jednalo například o tom, že je důležité trvat na pozvání Katčiny mámy, přestože si teta (pěstounka) myslí, že je její přítomnost zbytečná. Nebo další příklad – je potřeba vysvětlit tetě, že se nemůže rodinné setkání konat u ní v bytě, protože je důležité, aby se lidé potkali v prostorách, které nejsou pro nikoho z nich jejich osobním prostorem, přestože má jinak rodina právo sejít se v prostorech, které si vyberou a jsou zároveň bezpečným prostorem pro každého účastníka.

Katka si přála jako svou podpůrnou osobu pracovníci ze střediska výchovné péče. Další telefonáty mezi koordinátorem a Katčinou tetou byly plné stížností na Katku, koordinátorka je trpělivě komentovala v tom smyslu, že je důležité, aby to, co je třeba, sdílela teta s ostatními na setkání, její role je pomoci s organizací setkání, nikoli s řešením situace.

Organizaci rodinné konference přerušila zpráva, že Katka neplánovaně otěhotněla a rozhodla se podat žádost do ústavu. Zájem o další společné spoluzití se stala bezpředmětnou a rodinné setkání se neuskutečnilo.

Rodinná realita je živý prostor a rychlé změny do něj patří.

V současné situaci se pro Katku nabízí další rodinná konference na téma: *Jak zajistit péči o nenarozené dítě tak aby mohlo zdravě vyrůstat? Případně Jak podpořit Katku v její mateřské roli?*

OTEVŘENÉ SDÍLENÍ V RODINNÉM KRUHU

Čtrnáctiletá Anna žije třetím rokem v dětském domově. Aničky rodiče si podali žádost o svěřeni své dcery zpět do péče – chtějí, aby rodina žila spolu, a dělají pro to vše, co je potřeba. Anny táta byl v minulosti ve výkonu trestu. Během pobytu ve vězení chtěl s dcerou udržovat kontakt, později jeho zájem ale ustal. Maminka Anny žije s novým partnerem, na jejího otce se stále zlobí, pobyt ve vězení mu vyčítá.

Vzhledem k tomu, že v minulosti Anna nežila v rodině v dobrých podmínkách, měla sociální pracovnice OSPOD obavy ze svěřeni dcery zpět do péče manželů. Na druhou stranu hodnotí velmi dobře vztah Anny s maminkou. Máma za ní jezdila do dětského domova pravidelně, a když to bylo možné, brala Annu domů na víkendy a na dovolenou. Anna chodí do školy pravidelně a plní si všechny školní úkoly a povinnosti. Využití rodinnou konferenci jako prevenci jakékoli potenciálně ohrožující situace pro dítě je ideální.

Sociální pracovnice ji navrhla hlavně proto, aby se ustálilo domácí prostředí a mohla Annu pouštět domů na dovolenku i na celý měsíc. Organizaci rodinné konference vnímala také jako příležitost, aby Anny rodiče mohli u soudu, který proběhne do půl roku, prokázat, co udělali proto, aby mohli mít dceru doma, jak si vše promysleli a jakou podporu a pomoc jsou schopni své dceři poskytnout, aby jí bylo s nimi doma dobře natrvalo.

Koordinátorka vnímala od samého počátku velkou motivaci rodiny k realizaci konference. Snažila se získat co nejvíce lidí z okruhu rodiny a dala si také záležet na zajištění podpůrných osob na konferenci, zejména pro Annu. Nakonec se koordinátorce podařilo získat kromě maminky s jejím manželem také tetu a strýce Anny, sestřenici a dědečka. S dědečkem to bylo zajímavé. Nejprve ho maminka na setkání nechtěla, ale před konáním konference sama volala koordinátorce, že i on dorazí, v průběhu příprav se s ním byla schopná sama domluvit. Dědeček nakonec sehrál na setkání významnou roli, neboť byl dominantní a vyjádřil velký zájem na tom, aby se jeho vnučka vrátila domů. Mimo jiné nabídl, že Anna u něj a u babičky může trávit víkendy.

Anna chtěla mít na konferenci jako podpůrnou osobu nejen svoji sestřenici, ale také vychovatelku z dětského domova. Vychovatelka se, jako odborník, nemůže účastnit soukromého času rodiny, domluvilo se ale, že zůstane k dispozici za dveřmi s koordinátorkou, kdyby Anna cokoliv potřebovala.

Anna také požádala o to, aby vychovatelka z dětského domova na začátku rodinné konference řekla všem přítomným, jak se jí v domově daří a v čem by případně mohla potřebovat pomoci.

V soukromém čase zůstala rodina sama. Vzhledem k tomu, že rodina vytvořila plán, který byl velmi stručný a ne zcela konkrétní, bylo třeba jej více rozvést pomocí doplňujících otázek, což nebyla jednoduchá práce a za-

brala hodně času. Rodina také musela, dle zadání OSPOD, zohlednit ve výsledném plánu jednu z podmínek, a to způsob zajištění spolupráce s odborníky.

Ve výsledném plánu byly nejprve popsány návrhy samotné Anny, jež se věnovaly různým oblastem, které bylo pro Annu důležité pokrýt, a pak následovaly návrhy na podporu od všech členů rodiny. Velkou roli hrál také dědeček, který měl velký zájem o to, aby se Anna opět vrátila k nim do rodiny, podporu nabídla i teta se strýcem, nevlastní otec Anny a Annina sestřenice.

Sociální pracovnice zpětně reflektovala, že se dle jejího názoru rodina stmelila. Vnímala, že rodina dostala dost prostoru na to říci, co chce a co je pro ni důležité. Prý předtím nikdy veřejně nemluvili o problémech, se kterými se sami i společně potýkali, na setkání tuto možnost poprvé měli a plně ji využili. Mnoho členů z okruhu rodiny nabídlo svou podporu a pomoc (jak s trávením volného času, tak i finanční). Sociální pracovnice si myslí, že je plán realizovatelný a že rodina nastavila pravidla, která, pokud by fungovala dlouhodobě, umožní Anně, aby se vrátila domů. Rodiče jsou velmi motivovaní, vše záleží na plánovaném soudním jednání, kde se bude projednávat návrh na zrušení ústavní výchovy a svěření Anny do péče mámy. Anna zpětně mluvila o tom, jak důležité pro ni bylo cítit od všech takovou podporu. Dědeček odcházel ze setkání s velkým dojetím, koordinátorce přišel osobně poděkovat za to, že jim pomohla sejít se, což by se, podle jeho slov, za normálních okolností nikdy nestalo.

DĚTI JAKO STMELUJÍCÍ PRVEK RODINY

Marie je máma dvou dětí. Starší dcera Renata je plnoletá, mladší dcera Natálie má 16 let. Marie je nyní ve vězení, za měsíc jí vyprší dvouletý trest odnětí svobody. V době, kdy nastupovala výkon trestu, byly její dcery nezletilé. Když Marie nastupovala do vězení, o její dcery se rozhodl pečovat pan Zdeněk, Mariin přítel (stal se jejich pěstounem). Nyní se pan Zdeněk stará již jen o Natálii.

Marie je rozhodnutá, že se po návratu domů vše vrátí do normálních kolejí, plánuje, že si najde práci a bydlení, aby mohla co nejdříve se svými dcerami zase žít. Říká, že se bojí toho, jak to vše zvládne, necítí se jistá v tom, zda se jí to podaří. Mrzí ji, že přišla o dva roky, kdy nemohla se svými dcerami žít.

Metoda rodinných konferencí je v podobných situacích velmi užitečná. Má totiž velký potenciál nabídky podpory člověku (v tomto případě Marii), který se může cítit na chod každodenních životních událostí sám. Je důležité všem účastníkům rodinné konference jasně vysvětlit principy rodinné konference a podpořit jednotlivé členy tak, aby se cítili co nejbezpečněji. Toto je v kompetenci koordinátora, svůj díl práce odvádí rovněž sociální pracovnice OSPOD.

Sociální pracovnice OSPOD Marii nabídla uspořádání rodinné konference, protože věděla, že bude potřebovat hodně podpory od lidí, kterým na Renatě a Natálii záleží stejně jako jí. Společně s ostatními se může dobře postarat o jejich budoucnost. Marie si dlouho nebyla jistá, zda chce od ostatních členů rodiny a přátel podporu, bála se odsouzení, styděla se za své selhání, cítila, že jí už rodina nedůvěřuje.

Koordinátorka rodinné konference začala organizovat setkání rodiny Renaty a Natálie a jejich přátel. Někteří členové rodiny se nechtěli setkání zúčastnit, vnímali Mariinu minulost jako problematickou. Koordinátorka v těchto situacích působila jako prostředník při vyjednávání, vysvětlovala rodině smysl konference a podporovala jednotlivé členy, aby na setkání přijeli a společně naplánovali, jak podpořit Simonu a její vztah s mámou.

Otec Marie, dědeček Natálie, již delší dobu s dcerou nemluvil. Těžce nesl, že dcera byla vězněná, zklamala jeho důvěru a zprvu se rezolutně odmítal s Marií potkat. Pro všechny bylo velkým překvapením, že nakonec na rodinnou konferenci přijel, ačkoliv žije na Slovensku a musel překonat vzdálenost přes 500 km. Dědeček se rozhodl přijet podpořit své vnučky a dokázal tak překonat své zklamání z faktu, že byla jeho dcera ve výkonu trestu.

Na setkání byl přítomen i pěstoun Natálie, jeho nová partnerka, přišla také rodinná přítelkyně se svým partnerem a Natálie si pozvala jako oporu svojí kamarádku a svou sestru. Marie také využila nabídku koordinátorky a na setkání šla za podpory své kamarádky, cítila, že by ji mohla potřebovat.

Také bratr Marie se chtěl rodinného setkání zúčastnit, ale v té době pracoval v Německu a nemohl přijet. Koordinátorka s rodinou vyjednala, že strýc Natálie může být přítomen pomocí moderní technologie přes Skype. Jeden z aktérů setkání měl foťák, a tak má rodina úsměvnou památku, kdy na židlích v kruhu sedí 11 lidí a 1 počítač. Strýc mohl alespoň takto na dálku být s ostatními přítomen a zapojit se do jednání, jak nejvíce pomoci Natálii a Renatě.

Rodina a přátelé se dokázali společně sejít, sednout si do kruhu a v klidu sestavit plán, který obsahoval konkrétní kroky týkající se shánění zaměstnání a bydlení pro Marii a naplánování přechodu Natálie k matce. Do konce školního roku zbývaly 3 měsíce, proto se rodina i dívky shodly na tom, že obě ukončí školní rok ještě u pěstouna a k matce budou jezdit o víkendech, aby si na sebe zase zvykly.

Marie sestra se svěřila s tím, jak ji překvapilo, že konference proběhla téměř bezkonfliktně, obávala se, že to bude jinak. V hodnotícím dotazníku, který účastníci rodinné konference obdrželi, aby vyjádřili své názory a postřehy, někdo uvedl, že je za tuto možnost velmi rád, protože zažil, jaký může mít rodinná konference smysl.

Během tohoto setkání byl plán vytvořen během krátké chvíle, ale sociální pracovníci se při jeho představování nejevil jako dostatečně jasný. Proto se rodina vrátila k soukromému času, jehož výsledkem byl konkrétnější plán, který už sociální pracovnice mohla přijmout. Podrobný a jasný plán je pro instituci OSPOD důležitým vodítkem pro další postup sociální práce s ohroženou rodinou, v tomto případě vedl k postupnému zrušení pěstounské péče. Matka si byla vědoma svých závazků spolu s časovým harmonogramem a podporou ostatních členů setkání. Pro sociální pracovníci bylo velmi důležité, že s plánem souhlasila Natálie, že si přála, aby s mámou mohla společně žít.

Marie i její dcery odcházely z rodinné konference posíleny vědomím, že na problémy již nejsou samy, a měly promyšlený a sepsaný jasný plán, který povede k tomu, aby zase mohly žít jako dřív. Zbytek rodiny zase s pocitem, že je možné vytvořit něco společně jako rodina.

NE VŽDY SE KONFERENCE USKUTEČNÍ

Před třemi lety se rodiče dvou chlapců, Patrika a Davida, rozvedli. Patrikovi je 7 let, Davidovi 10 let. Brzy po rozvodu se máma chlapců znovu vdala, táta se odstěhoval spolu se svou novou přítelkyní do domu ke svým rodičům, prarodičům Patrika a Davida. Rozvod rodičů probíhal vcelku klidně, rodiče se domluvili na tom, jak budou pečovat o kluky. Po krátké době však domluva začala skřípat a přišly konflikty, které vyústily až v moment, že se Patrik i David s tátou ani prarodiči nechtěli potkávat. Následovala psychologická intervence v podobě rodinné terapie, asistovaný kontakt a rodinná mediace. Závěr psychologického posudku zněl – v prožívání obou dětí je patrný rozvinutý syndrom zavrženého rodiče, celá situace se ale dlouhodobě nezlepšovala.

Administrátorka se spolu se sociální pracovnící OSPOD shodly na tom, že výchozí rodinná situace je složitá a samotné uspořádání setkání nastává v době, kdy se problémy jeví jako hluboce zakořeněné, navíc rodina již využila všech dostupných služeb. Avšak podle sociální pracovníce z OSPODu měli oba rodiče zájem na tom, aby se kluci s tátou vídali, protože kluci jsou kluci a tátou potřebují.

Otázka pro rodinnou konferenci byla stanovena tato: *Jak zajistíme, aby se začal opětovně realizovat styk otce s nezletilými syny?*

Sociální pracovníce zároveň stanovila podmínku, že plán musí zahrnovat postupné strategie obnovování vztahu táty a synů.

Administrátorka začala hledat vhodného koordinátora, což vzhledem k náročnosti celé přípravy, kdy rodina bydlela na různých místech republiky, nebylo úplně jednoduché, nakonec se ale koordinátor s dostatečnou časovou flexibilitou našel a začal ihned pracovat na organizaci rodinné konference. Oslovil oba chlapcovy rodiče a postupně rozšiřoval rodinný kruh příbuzných, přátel a blízkých lidí. Komunikace zpočátku probíhala nad očekávání hladce, oba rodiče byli uspořádání rodinné konference nakloněni, stejně jako prarodiče Patrika a Davida z máminy i tátovy strany. Na setkání se rozhodli přijít i nový manžel matky a přítelkyně otce, protože i přes konfliktní historii chtěli všichni na setkání kvůli chlapcům být. Koordinátor hovořil o samotě s dětmi, chlapci však účast na konferenci jednoznačně odmítali. Koordinátor jim tedy nabídl aspoň možnost vyjádřit svůj názor jakkoli jinak, takže se kluci rozhodli, že napíšíou společně dopis.

Byl stanoven termín pro setkání, který vyhovoval všem, kteří se setkání chtěli zúčastnit. Bohužel rodina ale termín zrušila a nový se hledal obtížně, podařilo se jej najít až po více jak dvou měsících. Během této doby psy-

cholog inicioval setkání dětí s prarodiči ze strany otce, které ale mělo velmi konfliktní průběh a navíc proběhlo nové soudní jednání o stanovení nové výše výživného. Obě tyto věci opětovně negativně zasáhly do vztahů mezi oběma rodiči a rodina začala ztrácet o uspořádání rodinné konference zájem. Je důležité, aby koordinátor i v situacích, kdy to vše trvá déle, stále komunikoval s účastníky setkání, stejně jako s administrátorem, který informace o aktuálním dění příprav průběžně sdílí s pracovníky OSPOD. Jeho hlavním úkolem je koordinátora průběžně metodicky podporovat, být pro něj podporou v momentu, kdy ji potřebuje.

Od předání žádosti o uspořádání rodinné konference koordinátorovi uběhly více jak 4 měsíce, přesto rodina společně našla další termín pro setkání. Jen několik dní před tím, než se mělo setkání uskutečnit, došlo v rodině matky k úmrtí a termín byl zrušen. Nový termín již nebyl stanoven, otec po krátkém čase, kdy se s ním snažil koordinátor spojit, oznámil, že on a jeho rodina již nemají o uspořádání rodinné konference zájem.

V tomto případě tedy nedošlo k samotnému rodinnému setkání, i tak proběhla komunikace a řada dohod v rámci rodiny, stejně jako možnost pro chlapce zformulovat samostatně svůj názor. Jejich dopis, který koordinátorovi předali, měl velmi jasné a silné vyznění. Doufejme, že bude rodina i nadále hledat možné řešení společně. Vždy je lepší s uspořádáním konference nečekat na eskalaci konfliktů, ale dát rodině prostor hledat řešení nové situace, kterou rodině rozvod vždy přináší, dříve, než nedostatek jasné domluvy způsobí patovou rodinnou situaci.

PRAKTICKÝ DOPAD RODINNÉ KONFERENCE NA SITUACI V RODINĚ

Rodičům tří dětí Pavla (6 let), Radka (8 let) a Laury (9 let), kteří jsou bez práce, se nedařilo zajistit si stabilní bydlení. Rodina se často stěhovala z jednoho azylového domu do druhého. Rodičům se nedařilo zajistit finanční příjem tak, aby byly naplněny potřeby a zájmy dětí. Situace se stále zhoršovala, děti chodily do školy špinavé, celkově zanedbané, místo obědů hladověly. V podnájmu, kde rodina zakotvila, neměly děti postel na spaní ani psací stůl, kde by se připravovaly do školy. V bytě neměla rodina možnost vaření, protože nefungoval přívod plynu. Rodiče neutěšenou finanční situaci řešili půjčkami, tím se jim zvyšovaly dluhy a nakonec nezůstávaly peníze ani na jídlo. Tato nepříznivá situace zesílila ve chvíli, kdy se objevilo několik závažných podezření - údajné navádění dítěte k žebrotě svými rodiči, údajná krádež peněz v bytě kamarádů a údajné bití dětí jejich tátou.

Přes poskytovanou pomoc OSPOD a neziskové organizace, která rodině vypomáhala stabilizovat finanční situaci a zajišťovala doučování dětí, se situace zhoršovala. V okamžiku, kdy se rodičům nepodařilo zajistit dětem základní potraviny a hygienu, byly všechny tři děti na doporučení sociálních pracovníků dobrovolně umístěny do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Vzhledem k tomu, že se jednalo o dočasné řešení, jehož cílem bylo co nejdříve urovnat poměry rodičů tak, aby se děti mohly vrátit domů, požádala sociální pracovnice OSPOD o svolání rodinné konference.

Zformulovaná základní otázka pro rodinnou konferenci zněla: *Jak zajistit dětem bezpečné prostředí u rodičů, aby se mohly k rodičům vrátit z krizového pobytového zařízení a nadále zůstat v jejich péči?*

Administrátor oslovil nezávislého koordinátora, který zahájil svou činnost kontaktováním a rozšiřováním kruhu blízkých osob, které by mohly na svolané rodinné konferenci pomoci s tvorbou plánu rodiny. Přestože rodiče dětí nedali koordinátorovi kontakty na téměř žádné rodinné příslušníky a blízké, shodou okolností uvedli rodinného přítele, který se stal klíčovým pro další komunikaci v rodině a pro uvedení dalších vhodných kontaktů.

Velké úsilí koordinátor vynaložil k tomu, aby pro plánovanou realizaci rodinné konference získal u příbuzných a známých důvěru, snažil se všechny motivovat k účasti na rodinné konferenci.

V další části příprav bylo pro nezávislého koordinátora důležité uchovat si nezaujatost, nezávislost a nepodlehout tlaku oslovených osob, které začaly mít o formě a funkci rodinné konference vlastní představy. Koordinátor uskutečnil celkem 19 návštěv, oslovil celkem 25 lidí, zprostředkoval přípravu malovaných pozvánek

(které namalovali Pavel, Radek a Laura) a zajistil svoz části rodiny, která žila dál od místa samotného rodinného setkání.

Rodinné setkání trvalo dlouhých 8 hodin, přítomno bylo 24 aktérů, včetně dětí. Neobvyklý byl přístup rodiny, která si odhlasovala vyloučení některých osob na jistý čas soukromého jednání z projednávaných věcí. Po dlouhém a emotivním jednání se nakonec rodina a známí rodiny společně dohodli na řešení a vytvořili plán. Rodina se ve svém plánu usnesla, že zajistí léčbu otce dětí (který trpěl psychickým onemocněním), pomůže matce v péči o děti, doporučili podporu ve formě rodinných terapií, dohodli se na pomoci se zajištěním kontroly nad školními obědy, pomůckami a přípravou dětí do školy, zajištění asistenta pedagoga pro děti a zahájení řešení finanční situace prostřednictvím dluhové poradny.

Podle sociální pracovnice OSPOD zpočátku vážly některé body plánu ve smyslu jejich plnění, vše se zlepšilo po schůzce na základní škole, které se účastnil otec dětí, pracovník OSPOD, třídní učitelky dětí a pracovník neziskové organizace (podporující ohrožené rodiny a děti). Komunikace a kooperace s otcem dětí se zlepšila a všichni hodnotí konferenci za přínosnou, zejména děti.

CO KDYŽ RODINA NEVYTVOŘÍ PLÁN DOSTATEČNĚ KONKRÉTNĚ?

Bára (13 let), Šimon (11 let) a Milan (7 let) jsou sourozenci. Žili společně se svou mámou, která po rozvodu měla děti ve své péči. Svého tátu od rozvodu vídali jen velmi zřídka. Situace se výrazně změnila, když máma dětí musela nastoupit výkon trestu odnětí svobody. Bára se Šimonem šli bydlet k tátovi, o nejmladšího Milana se postarala babička (maminka mámy dětí).

Bára má delší dobu problémy ve škole, musí opakovat ročník. Podle Bářiny třídní učitelky se Báře zhoršil nejen školní prospěch (propadla z několika předmětů), ale rovněž vztahy se spolužáky. Když s Bárou paní učitelka mluvila, dozvěděla se, že s ní ostatní nechtějí kamarádit, protože je z horší rodiny než oni. Učitelé si stěžovali, že na ně byla Bára hrubá a drzá. Přestala chodit za mámou na návštěvy, prý se na ni zlobila za to, že je ve vězení.

Sociální pracovnice z OSPOD se rozhodla pro rodinnou konferenci, viděla, že táta dětí péči zvládá s velkými obtížemi. Nechodil se Šimonem na logopedii, nevyužil nabízenou psychologickou pomoc, nepodporoval děti v jejich školních přípravách.

Otázka na rodinnou konferenci zněla: *Jak dětem zajistit v rodině stabilní a bezpečné prostředí po dobu, co máma bude ve vězení?*

Koordinátorka začala oslovovat rodinné příslušníky a známé. Všimla si, že rodiny ze strany mámy a táty spolu nevycházejí. Tento fakt provázal atmosféru přípravy rodinné konference, a také samotné rodinné setkání. Sám otec dětí se k blížícímu se setkání stavěl negativně – devalvoval jeho význam, prý žádné problémy nemají.

Přes tyto a další těžkosti se podařilo rodinné setkání uskutečnit. Na setkání přijelo 10 lidí – jednalo se o tátu, tátova kamaráda, dvě babičky, dva dědečky, třídní učitelka Báry a tři děti. Na setkání přijela také sociální pracovnice OSPOD.

Na začátku každého setkání koordinátor představí pravidla setkání, jedno z pravidel je, že plán pomoci tvoří rodina, a to bez pomoci odborníků a koordinátora. Setkání této rodiny trvalo 8 hodin, ale na konci setkání měla rodina vytvořený plán. Samotná tvorba jednotlivých kroků plánu nebyla pro rodinu jednoduchá. Koordinátorka opakovaně rodinu zastavovala u jednotlivých kroků s návrhem na jejich upřesnění, aby byly reálnější a konkrétnější (kdo se bude s dětmi učit, jak děti zapojí do domácích prací, jak stanoví limity dětem pro hraní na počítači,

kdo bude chodit s dětmi na návštěvy za psychologkou a další kroky), aby je sociální pracovnice mohla schválit, což při přijímání plánu také stalo a rodina odcházela ze setkání s pocitem, že zvládli vytvořit plán pro děti, Bára velmi překvapivě reflektovala, že čekala, jak budou všichni "nadávat" a "budou naštvaní", ale v reálu všichni řešili hlavně to, jak jí podpořit a najít pro ní to nejlepší, což pro ní mělo velký význam.

LZE KONFERENCI USPOŘÁDAT, I KDYŽ NÁS TLAČÍ ČAS?

Rodinu tvoří matka a čtyři děti. Jedno z dětí má jiného tátu, než ostatní tři. Maminka má dlouhodobé problémy s pitím alkoholu, a protože měla dluhy, vystěhovala ji obec z nájemního bytu. Všechny děti se dočasně nastěhovaly k jednomu z otců, panu T.

Pan T. je tátou tří z dětí, který má dluhy, proto má nařízené vystěhování z bytu. Pan T. zvládá péči o všechny 3 děti s velkými potížemi, takže mu s péčí o děti pomáhá také babička se svým přítelem. V této situaci sociální pracovnice místního OSPOD navrhla rodině uspořádání rodinné konference. Viděla velký potenciál pro péči o děti v jejich širší rodině a okolí. Rodinná konference byla jednou z posledních možností, jak předejít hrozbě „odebrání“ dětí z rodiny do ústavní péče. Máma dětí, tátové i babička s přítelem s nabídkou realizace rodinné konference okamžitě souhlasili.

Koordinátorka kontaktovala maminku, sešla se s ní a začala intenzivně rozšiřovat okruh rodiny a známých a domlouvat detaily setkání. Vnímala velkou snahu členů rodiny zesílenou zejména blízcím se datem vystěhování pana T. kvůli dluhům. Vše směřovalo k velmi rychlému uspořádání setkání, které se nakonec povedlo uspořádat do 12 dnů od prvního kontaktu s rodinou. Rodina původně spěchala ještě více, koordinátorka ale vysvětlila rodině, jak důležité je na druhou stranu setkání neuspěchat, to, že je důležitý nejen čas, ale zejména účast všech, co by na setkání mohli přispět. Týden navíc oproti původnímu plánu umožnil rozšířit kruh rodiny i o rodinné známé, kteří byli pro tvorbu plánu velmi důležití. Na setkání se nakonec sešlo třináct dospělých plus děti. Z profesních kruhů ještě zavítala odbornice na dluhy a insolventi.

Samotné setkání zahájila koordinátorka, která předala slovo sociální pracovnici OSPOD. Ta vysvětlila rodině, proč je nutné situaci řešit a jaké jsou její podmínky pro to, aby mohla plán schválit.

Zároveň jim předložila hlavní otázku: *Jak zajistit dětem stabilní rodinné prostředí?*

Podmínkou sociální pracovnice byla protialkoholní léčba maminky a existence stabilního bydlení pro děti a pečující osobu.

Odbornice na dluhy a insolventi seznámila rodinu v informačním čase setkání s veškerými možnostmi, jak lze jejich dluhovou situaci řešit, a kam se mohou obrátit o pomoc. Následoval soukromý čas, který začal dyna-

micky, pokračoval stesky a smutkem, až dospěl ke konstruktivní debatě, která vyústila v plán. Dle přání všech zúčastněných se o nejstarší dítě bude starat jeho táta. Tři další děti přijme rodinná kamarádka se svým přítelem do náhradní péče. Máma dětí se zavázala, že zahájí protialkoholní léčbu.

Vzhledem k tomu, že rodina zahrnula všechny podmínky do svého plánu, mohla jej sociální pracovnice přijmout bez výhrad. Bylo patrné, že atmosféra po skončení setkání značně pookřála a následná neformální debata pomohla k lepšímu vzájemnému pochopení rodiny a sociální pracovnice OSPOD. Ta zpětně reflektovala, že takovýto plán by nikdy sama nenavrhl, ani by ji tohle řešení nenapadlo, o rodinných známých vůbec nevěděla. To je pro plány z rodinných konferencí značně typické, z pohledu profesionála mohou vypadat značně netradičně, což umožňuje právě spojení možností a pohledů širokého okruhu lidí kolem dítěte. Důležité je ale, že plán reflektuje reálnou situaci, ve které se rodina nachází, a představuje často jediné možné řešení, které bude pro konkrétní rodinu fungovat.

PROČ NEMUSÍ VŽDY KONFERENCE PŘINÉST POZITIVNÍ ZMĚNU?

Rodiče dvou chlapců Michala (10 let) a Petra (12 let) se před několika lety rozvedli, ale nedaří se jim starat se o své děti tak, jak by potřebovaly. Otec chlapců žije v Praze, matka s chlapci v Ostravě.

Vztahy se zhoršily natolik, že Petr odmítal jezdit za svým tátou, byl ochoten s ním mluvit pouze před domem, ve kterém bydlel s Michalem a mámou. Michal začal časem setkání se svým otcem odmítat rovněž.

Sociální pracovnice se bála, že by oba kluci s tátou přerušili kontakt, a tak se rozhodla, že by bylo vhodné využít rodinnou konferenci. Obrátila se tedy na mne, na administrátora rodinných konferencí.

Zakázka, kterou sociální pracovnice stanovila, zněla: Co můžeme udělat pro děti, aby vyrůstaly v klidném prostředí a byly v kontaktu s oběma rodiči?

Sociální pracovnice dala podmínku, aby součástí plánu byla dohoda, jak konkrétně bude probíhat vzájemný kontakt mezi chlapci a otcem, neboť pro chlapce je důležité, aby rodiče spolu dokázali v zájmu svých dětí normálně komunikovat. Postupné kroky k naplnění zakázky by se měly stát součástí plánu, který aktéři rodinné konference během setkání tvoří.

Jako administrátor jsem potřeboval najít vhodného koordinátora, který by byl časově flexibilní a ochotný po dobu jednoho týdne přejíždět mezi Prahou a Ostravou.

Koordinátor pak kontaktoval chlapcovy rodiče a další příbuzné chlapců spolu s lidmi, kteří jsou chlapcům blízcí. Rodinný kruh se často nabaluje jako sněhová koule, každý dá kontakt, tip na někoho dalšího, kdo by u tvorby plánu pro děti neměl chybět, nebo na někoho z okolí dětí, kdo by byl ochotný se nad řešením zamyslet. S každým konkrétním člověkem pak pohovořil o tom, o čem jde, co je cílem a zda by se chtěli rodinné konference zúčastnit. S chlapci koordinátor mluvil také, ale za přítomnosti jejich mámy. Mámu si chlapci zvolili jako podpůrného člověka i na samotné rodinné setkání.

Kauza byla hodně vyhrocená. Než se podařilo konferenci zrealizovat, všechno se několikrát měnilo – návrhy na uspořádání styku, do příprav zasahovali právníci obou stran atd. Přesto se podařilo rodinné setkání zorganizovat, a to asi za dva měsíce od doby, kdy začal koordinátor rodinnou konferenci domlouvat. Ke konferenci byla přizvána psycholožka, aby informovala účastníky setkání o možných službách pro rodiny, které se ocitají ve stejné situaci, jako rodina Michala a Petra, rodina měla zájem si tyto možnosti poslechnout.

Samotná rodinná konference může probíhat emotivně. Je v pořádku, když z místa rodinného kruhu vyjde někdo ven, občas se stává, že se někdo ze zúčastněných dožaduje psychologické pomoci.

Jak později sdělili sami účastníci, děti byly přítomny zahájení setkání, ale krátce po začátku soukromého času vyšly se strýcem mimo soukromý prostor, neboť nechtěly být v blízkosti otce. Strýc se pak prý vrátil do rodinného kruhu. Nakonec se jednání zklidnilo a aktéři setkání vytvořili plán. Tento plán řešil zejména konkrétní termíny kontaktů synů s otcem a jejich způsob (kladl důraz na společný čas s oběma rodiči při začátku každého setkání a možnost přítomnosti další nezávislé osoby). Sociální pracovnice plán přijala.

S odstupem času sociální pracovnice zhodnotila, že po návratu do domácího prostředí se předsevzetí rodičů stala bezpředmětnými a vše se vrátilo do starých kolejí, přesto ocenila přínos rodinné konference v tom, že děti měly alespoň jednou po dlouhé době možnost pozorovat své rodiče, jak se nehádají, nekřičí na sebe a dokonce jsou schopni prohodit několik vět před odjezdem domů.

NABÍZENÍ A NACHÁZENÍ POMOCI

Rodinu tvoří nesezdaný pár a jejich malý dvouletý syn Adam. Rodinná situace je poznamenána nemocí maminky, která trpí roztroušenou sklerózou s epileptickými záchvaty. Adamův táta má náročné povolání na montážích a stavbách, takže nebývá často doma – jsou měsíce, kdy přijede jen na jeden víkend. Starost o domácnost a o Adama je výhradně na mamince. Zdravotní stav Adamovy maminky je ovšem nevyzpytatelný a zhoršuje se natolik, že se nemůže celodenně o Adama starat. Proto přichází v úvahu nabídka pomoci od sociální pracovníce OSPOD.

Sociální pracovníce místního OSPOD navrhla rodině uspořádání rodinné konference. Rodiče Adama souhlasili, a tak nic nebránilo koordinátorce v tom, aby začala kontaktovat členy Adamovy rodiny s cílem pomoci uspořádat setkání, kde by se mohli na tíživou situaci podívat a nabídnout pomocnou ruku v jejím řešení.

Rodinná konference začíná už od jejího samého poptání, už to často představuje pro rodinu nutný impuls k řešení dané situace. Poté, co se koordinátorka začala postupně scházet se členy rodiny, zaznamenala, že se tím situace v rodině okamžitě začíná řešit. O malého Adama se začala starat rodina z maminy strany, zejména Adamova babička začala dění v rodině organizovat. Celá rodina se dozvěděla o podrobnostech rodinné situace a usilovala o snížení rizik, která dítěti hrozila.

Koordinátorka dále pátrala a oslovovala i další členy rodiny. Velmi aktivní babička nechtěla nic nechat náhodě, snažila se držet situaci pevně pod kontrolou a nechtěla ji pustit dále do širší rodiny. Přesto se koordinátorce podařilo kontaktovat i další členy rodinného kruhu. Někteří sice na samotné setkání nedorazili, ale napsali dopis, že rodinu podporují a pokud by bylo potřeba, budou se podílet na zajištění bezpečné péče o dítě. Nakonec se koordinátorce podařilo vypátrat i rodinného přítele maminky, i když proti jeho přítomnosti zprvu babička protestovala. Přítomnost jednotlivých účastníků je ale důležitá pro tvorbu plánu pro děti, nikdo není předem vyloučen, takže i rodinný přítel maminky se nakonec na setkání dostavil.

Samotné rodinné setkání probíhalo v blízkém rodinném centru. V informační části nejprve sociální pracovníce OSPOD seznámila všechny aktéry setkání s aktuální situací a požádala je o návrhy podpory, které by byly pro Adamovy rodiče vítané a reálné. Popřála jim, aby se na setkání cítili dobře a nabídli takovou pomoc, která je pro ně reálná a uskutečnitelná.

Zároveň jim prezentovala hlavní otázku setkání: *Jak je možné v rámci rodiny zajistit bezpečné a podnětné prostředí pro nezletilého Adama s ohledem na zdravotní stav jeho mámy?*

Pracovník z neziskové organizace seznámil aktéry setkání s možnými službami, které by pro ně mohly být užitečné, a poté se v soukromém čase rodiny již mohli všichni vrhnout do práce nad vlastním plánem s otázkou, jak celou situaci vyřešit.

Soukromý čas rodiny měl dynamické prvky, které vyústily v odchod rodinného přítele z místnosti, nicméně nakonec rodina uznala, že je platným článkem v celém příběhu a v mnoha bodech plánu zohlednili jeho roli. Velkou část plánu rodina započala realizovat již před samotným setkáním, vše ale společně zapsali, dořešili detaily a vzájemně si dovysvětlili svoje role ve vytvořeném plánu.

Stěžejními body bylo aktivní zapojení babičky a dědečka do pravidelné péče o Adama. Kladli důraz na to, aby Adam nepřišel o vztah se svými rodiči a aby se vztah s jeho rodiči nadále rozvíjel.

Výsledný plán byl představen sociální pracovníci, která jej beze zbytku přijala.

Po konci konference vznikl následně ještě prostor neformální diskuzi rodiny a sociální pracovnice OSPOD, kde se ukázalo, že existuje i podpora ze strany státu pro Adamovu mámu, o které zatím nikdo neměl tušení. Adam tak zůstal se svou rodinou, v péči lidí, kteří jsou mu nejbližší.

CO SI PŘEJE PATRIK?

Z důvodu agresivního chování byla paní J., máma dvou malých dětí, Denise a Patrika, hospitalizována na psychiatrickém oddělení. Vzhledem k tomu, že každé dítě má jiného tatínka, postaral se v této době o starší Denise (8 let) jeho táta se svou novou rodinou. O Patrika (5 let) se starala jeho babička (matka maminky). Sourozenci zůstali v kontaktu, společně se navštěvovali a dokonce spolu oslavili narozeniny.

Když se paní J. vracela z hospitalizace domů, rozhodla se sociální pracovnice nabídnout jí rodinnou konferenci jako prostředek pro zapojení a výpomoc širší rodiny a ošetření nové rodinné situace. Tehdy žila paní J. s dětmi v bytě své matky a udržovala každodenní kontakt s tátou Patrika, který kvůli užívání marihuany spolupracoval s Probační a mediační službou a podstupoval testy na užívání návykových látek.

Základní zformulovanou otázkou sociální pracovnice pro svolání rodinné konference bylo: *Jak zajistit bezpečné prostředí pro děti a řádné dodržování rodičovských povinností?*

Přípravy rodinné konference se zpočátku komplikovaly, koordinátorka nemohla jednoduše zavolat a domluvit si termín schůzky. Důvodem byly obavy, že rodině volá exekutor nebo vymahač dluhů. Buď telefon nezvedali, anebo pořád měnili termín již dojednané schůzky. Postupně začala rodina nezávislé koordinátorce důvěřovat a otevřeně sdělovat informace, které se obávala uvádět i před sociální pracovnící OSPOD, zejména v momentě, když pochopili, že koordinátorka nemá v jejich situaci žádnou rozhodovací pravomoc a jejím jediným cílem je vytvořit pro ně prostor, kde si budou moc vše vyřešit sami. Během příprav se podařilo zkontaktovat poměrně široké zastoupení rodin, obou dětí i kamarádů rodičů.

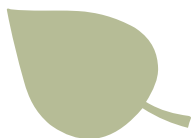
V den konání rodinné konference se bohužel nemohla dostavit kamarádka maminky, která ji přislíbila podporu a účast. Důvodem byla neočekávaná vážná situace v její rodině. Konference se i přesto vydařila, navzdory tropickému počasí se sešlo celkem 10 osob. V informativní části konference byly poskytnuty informace od pěti poskytovatelů sociálních služeb. Stejně tak dostala rodina informace o tom, co je třeba k zajištění pravidelné a bezproblémové docházky Patrika do školky, kam aktuálně nastupoval. Pro řadu rodin mohou být některé informace důležité k tomu, aby věděli, co je třeba v plánu zmínit.

Rodina následně zahájila ve svém soukromém čase tvorbu samotného plánu. Přibližně po dvou hodinách pozvala rodina koordinátora, který shledal v některých bodech plánu nejasnosti v podobě příliš obecných poj-

mů a nabídl rodině, aby plán poupravila, vzhledem k faktu, že čím je plán konkrétnější, tím lépe se sociální pracovníci přijímá. Po úpravě rodina představila plán sociální pracovníci, které již nic nebránilo v tom jej schválit.

Členové rodiny při loučení vyjadřovali radost z překonaných obav ze setkání a spokojenost nad vzniklým plánem. Pozoruhodné a potěšující bylo navíc zjištění, že se dědečkové dětí vzájemně znají a bez rodinné konference by se patrně nikdy nesetkali a nenavázali vzájemnou spolupráci v duchu pomoci vnoučatům, ve které chtějí pokračovat.

Výsledný plán reflektoval Patrikovo přání, s kým chce žít a kde chce pobývat – přál si žít u babičky (plán zahrnoval pomoc s vyřízením žádostí o pěstounskou péči). K přívětivé atmosféře rodinné konference přispěla bezpochyby také sociální pracovníce OSPOD svým vystupováním a respektem k pravidlům rodinné konference. V závěru vyjádřil otec jednoho z chlapců požadavek, zda by bylo možné při změně okolností po čase požádat o opětovné svolání rodinné konference.

JDE TO I BEZ HÁDEK

Rodinu tvoří manželé, pan Z. a paní Z. a jejich dva synové, Petr (17 let) a Ondřej (9 let). Oba syny před mnoha lety adoptovali, když byli ještě malá miminka. U Petra, přestože byl adoptován, když mu bylo 7 měsíců, se projevuje jistý podíl ústavní deprivace. Dochází do psychiatrické ambulance. Své chování, zejména v konfliktních situacích, nedokáže ovládat a celkově se u něj projevuje snížený intelekt, nechut se dále vzdělávat, včetně útěků ze školy i z domu. Utíká za partou, která s ním manipuluje, vyzkoušel jak pití alkoholu, tak drogy. Pozitivní je, že má vybudovaný hluboký vztah s rodiči a také se svým bratrem a rodina je pro něj velkou hodnotou. Silnou roli v životě Petra hraje také jeho strýc, bratr maminky. Manželé si už sami nedokázali poradit, a tak se obrátili na OSPOD, aby společně řešili, co a jak dál. Vše vyvrcholilo žádostí rodičů, aby šel Petr do dětského domova. Sociální pracovnice jim nabídla možnost uspořádání rodinné konference. Nastínila jim, že by jim rodinné setkání mohlo pomoci v jejich nelehké situaci. Rodiče váhali, ale pak se rozhodli nabídky využít s tím, že nemají co ztratit.

Koordinátorka telefonovala paní Z. a podrobně vysvětlovala, co rodinná konference obnáší, co je jejím smyslem, proč je důležité, aby na rodinné setkání přišlo hodně lidí z jejich širší rodiny, blízkých lidí i známých. První kontakt s rodiči chlapců však nebyl vůbec jednoduchý. Maminka si vše poslechla a následně pak tlumočila manželovi. Takto si telefonovali opakovaně a nakonec rodinnou konferenci zamítli. Až po několika schůzkách se sociální pracovnicí, která měla opravdu zájem na tom, aby Petr nešel do ústavu, souhlasili rodiče s konáním rodinné konference a svolili k osobnímu setkání.

Během osobní návštěvy u rodičů Z. se koordinátorce podařilo získat souhlas s realizací rodinné konference. Následně se rozeběhl kolotoč jednání s rodinou a nakonec si rodina přála rodinné setkání v co nejkratší době.

Samotné setkání proběhlo v salónku jedné hospůdky, rodina žije na malém městě, proto to byla v sobotu jediná možnost.

Sociální pracovnice vysvětlila, proč se zde sešli a položila hlavní otázky: *Jak stabilizovat rodinné prostředí a zachovat vzájemné bezpečí celé rodiny? Jak připravit Petra na budoucí život?*

V informační části rodinného setkání, kde mohou být přítomni odborníci spolu s rodinou, promluvila pozvaná pedagožka z diagnostického ústavu pro mládež o tom, co Petrovi mohou nabídnout, přičemž jasně zdůraz-

nila, že ústav Petra nepřevychová. Dobré vztahy s rodiči nemůže ústav nikdy nahradit.

Setkání začalo velmi dynamicky, ostatně jako většina setkání rodinných konferencí. Trvalo několik hodin, než aktéři setkání vytvořili plán. Pro rodinu bylo důležitým tématem, jak mezi rodiči a Petrem vybudovat úctu a respekt. Velmi důležité bylo zejména vyjádření Petra, který řekl, jak vnímá svůj život v rodině, co se v něm děje a co by si on sám pro sebe přál. Setkání mu umožnilo cítit se v bezpečném prostředí, kde mohl vše sdělit, což by mohlo napomoci k dalšímu dobrému soužití. Doma často končili hádkou, nedařilo se jim vyjádřit své potřeby a pocity tak, aby vše proběhlo klidně a laskavě. Zejména konec samotného setkání se nesl ve velmi otevřeném duchu, což byla pro všechny změna oproti hádkám, které v rodině byly již delší dobu.

Dospívání dětí, které prošly ústavní výchovou je často ještě komplikovanější než u dětí, které vyrůstají v rodině. Zejména pro pěstouny a osvojitele je toto období velkou zátěží a často se obávají o to, co by děti čekalo, když dvojí roli "nezvládnou", bývají v hodně obtížné situaci. Rodinná konference pak může představovat důležitý prostor pro to oslovit co nejvíce lidí kolem dospívajícího dítěte a také umožnit mu zapojit se do tvorby řešení a zároveň nést zodpovědnost dříve, než situace vyescaluje. Stačí se opřít o sdílené obavy a vytvořit preventivní plán.

JAK SE Z TETY STALA PĚSTOUNKA

Jana neměla šťastné dětství, které by prožila v rodině. Vyrůstala v dětském domově, zatímco její sourozenci byli rozděleni v několika rodinách v pěstounské péči. Svým třem dětem přesto dokázala poskytnout to, co sama neměla. S láskou je vychovala a dnes jsou již dvě z nich dospělé, syn pracuje, dcera studuje na vysoké a mladší syn na střední škole.

Jana je tetou sedmi dětí, které musely být umístěny do dětského domova. Máma dětí je dlouhodobě bez domova a péči o ně nezvládá. Táta dětí (bratr Jany) je momentálně ve výkonu trestu. Teta Jana děti dlouho a pravidelně v dětském domově navštěvovala, a když to šlo, brala si je na víkendy domů. Je vskutku jediným členem širší rodiny, se kterým mají děti blízký vztah. Dlouho uvažovala o tom, jak se o děti postarat, nakonec se s nástupem nejmladšího syna na střední školu a internát rozhodla požádat o svěřeni synovců a neteří do vlastní péče.

Janě se dostávalo velké podpory od přátel a zejména různé nabídky pomoci. Rozhodla se proto využít nabídky svolat rodinnou konferenci a pozvat okruh svých příbuzných a přátel, aby se společně sešli a sestavili plán, jak zajistit správné fungování péče o děti. Celý proces rodinné konference brala jako součást vnitřní přípravy na svou budoucí roli pěstounky. Spolu s přáteli a rodinou diskutovala všechny důležité kroky svého rozhodnutí. Na samotném setkání si osobně potvrdila, že děti do péče opravdu chce. Otázkou konference bylo, jak zajistit správné fungování pěstounské péče, protože péče o sedm dětí a o vlastního syna paní Jany je náročná nejen finančně, ale i organizačně a téměř nemožná v bytě 2+1, kde současně Jana žije se svým přítelem a mladším synem.

Sociální pracovnice OSPOD sestavila také podmínky, které by plán měl zohledňovat. Jednou z nich bylo, jak dobře zaopatřit a podpořit děti z hlediska jejich aktuálních potřeb (doučování, příprava do školy, pomoc s hlídáním dětí, nabídka dostatečného počtu volnočasových aktivit, organizace v případě návštěvy lékařů a dalších věcí).

Rodina a přátelé velmi dobře spolupracovali s koordinátorkou rodinné konference. Podařilo se rychle domluvit na termínu a místě konání setkání. Dětský domov ochotně poskytl prostor, kde se děti setkaly s koordinátorkou a mohly se vyřádit a připravit krásné pozvánky na setkání. Děti se na setkání těšily, vnímaly celou organizaci rodinné konference jako výjimečnou událost. Rodina i velká skupina Janiných přátel byli velice dobře motivováni, chtěli prostě Janu v jejím plánu podpořit, sešlo se celkem 35 lidí. Pozvána byla i maminka dětí, která ale nepřišla, otec poslal z vězení podpurný dopis. Všichni na setkání přišli s nějakou nabídkou, každý chtěl, pod-

le svých možností, přispět a podpořit šanci dětí vyrůst opět v rodině. Na Jany žádost se setkání zúčastnila také pracovnice z neziskové organizace, která se věnuje doprovázení pěstounů. Všem poskytla praktické informace, jež následně využili při tvorbě plánu. Paní Jana se cítila podpořena ve svém odhodlání podat si žádost o svěření dětí do náhradní rodinné péče a rozhodla se poohlédnout se po větším bydlení. Přátelé a příbuzní nabídli paní Janě ohromnou podporu od hlídání dětí, hledání bydlení, klavírní výuky, nabídky ošacení, až po pečení dortů na narozeniny, stříhání dětí, darování nábytku a výživové poradenství pro nejmladšího synovce, který má bezlepkovou dietu. Děti se velice těšily na závěr setkání, protože si s kamarády přichystaly oslavu narozenin nejmladší sestry. Vytvoření podrobného plánu, který sociální pracovnice s radostí přijala s komentářem, že tvorbu takového plánu by sama s Janou nikdy nezvládla. I pro ni bylo úlevou, když viděla, jak velkou podporu Jana v reálu má kolem sebe. Nemluvě o tom, co celý plán znamenal pro Janu, která si od začátku uvědomovala náročnost toho, co by dětem ráda poskytla.

Na oslavě narozenin i celého setkání nechyběl samozřejmě sladký dort a živý tanec. Děti byly nadšeny z velké pozornosti rodiny a dalších lidí, kteří je přijímali, bylo vidět, že je mají rádi.

Účastníci setkání vytvořili plán, který se rodině dařilo naplňovat zpočátku o víkendech, a to do té doby, než mohlo být všech sedm dětí u paní Jany napořád. Po velkých obtížích s hledáním velkého bytu soud vyhověl žádosti o svěření dětí do péče paní Jany. Její snahu ocenila i jedna z nadací, která, na žádost sociální pracovnice, podpořila Janu i finančně. Podkladem žádosti byl i vytvořený plán rodiny.

Jana nadále spolupracuje se sociální pracovnicí OSPOD a s neziskovou organizací, která ji bude v pěstounské péči nadále podporovat a doprovázet.

SLOVO ZÁVĚREM

Ne ve všech případech samozřejmě přístup rodinných konferencí zafunguje, zejména u složitých, roky se táhnoucích konfliktů nemusí jít o šťastné řešení, kdy se plán bude dařit jednoduše naplňovat. Často je problematické využít rodinné konference až v momentu, kdy odborníkům dojdou služby či dobré rady. Stěžejní je nečekat, než se situace takto vyhroťí a považovat rodinné setkání za poslední možnost.

Naopak tím, že rodinné konference nabízí vyřešení jakékoli nové rodinné situace, působí jako preventivní řešení a každá rodina by měla dostat možnost vyřešit si svou situaci sama v první řadě sama, podmínkou je věřit síle rodin. Nejlépe fungují rodinné konference při akutních změnách, kdy i rodina jasně vnímá potřebu situaci řešit, i když vůbec nemusí tušit jak. Žádná situace ale není pro řešení v rámci rodinného setkání nevhodná.

Smyslem rozšiřování rodinného kruhu, což má na starosti koordinátor, ne rodina, je, že čím větší počet lidí se na setkání sejde, tím více možností zvažují, tím širší potenciál se oslovuje a tím vzniká lepší, komplexnější a bohatší řešení pro děti – více hlav, rukou a srdcí. V tento moment stačí věřit procesu rodinného setkání a vytvořit pro setkání místo, přestože je soukromý čas rodiny pro odborníky zapovězen a my pouze hádáme, co se tam vše děje. Je faktem, že všechny rodinné skupiny jsou schopny tvořit plány, což je vždy úžasným momentem celého rodinného setkání. V neposlední řadě se na setkáních vytváří a znovuobnovuje vztahová síť, která může znovu zafungovat přirozeně a pohotověji v jakékoli budoucí situaci, která se bude dítěte či rodiny dotýkat.

Uspořádáním rodinné konference tedy vracíme možnosti a rozhodování o každodenním životě zpět do rukou rodiny, na což samozřejmě není nikdy dost brzo a žádná situace není z tohoto pohledu příliš malá či jednoduchá. Děkujeme všem, kteří tuto důvěru rodinám v praxi vyjadřují!

Klára Joklová | koordinátorka projektu rodinných konferencí MPSV

Účelová neperiodická publikace Příběhy rodinných konferencí

Vyšlo v roce 2015 | vydání první | 32 stran

Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Na Poříčnickém právu 1 | 128 01 Praha 2

jako neprodejnou účelovou publikaci

© MPSV ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

PRÁVO NA DĚTSTVÍ